Досвідне знання як раціонально невисловлюване

Катерина Демерза
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ)

Проблеми й питання науки постають як прогалини в мережі тих знань, які вже є і які вважаються очевидними. Кожне окреме наукове відкриття вписується у вже наявні парадигми сприйняття і відношення до сущого. Все у світі є нам знайомим або таким, яке ми ще недостатньо знаємо. Проте ідея знання заздалегідь однорідна для вже пізнаного і ще не пізнаного. Ми знаходимо прогалини, заповнені донауковим пізнанням, і зрештою обґрунтовуємо його як логічно істинне.

Тому для приросту наукового знання необхідним є раціональне мислення. Раціональне мислення – це мислення з підстав. Раціональне мислення оформлює й обґрунтовує вже певне існуюче знання логічним чином.

У праці німецького філософа Г. Мая [Mai 2016], який посилається на М. Полані, йдеться про те, що на певному етапі поступу філософських вчень – при перевідкритті творів того ж Платона чи Аристотеля – було обрано логічний вектор, хоча направду векторів мислення є два. У шостій книзі «Держави» сам Платон каже про найвищий тип мислення – інтелектуальну інтуїцію, яка не має підстав [Plato 1997, p. 1128–1132]. Мислення з підстав за Платоном – завжди недовершене, не-ідеальне, бо підстави беруться з емпірії, з одиничних речей, які є лише подобою ідеальних.

Тим не менш, з поступом наукового мислення і спробами філософії відповідати критеріям науковості шлях інтуїтивного, безпосереднього мислення завжди вважався чимось недоречним. Будь-яка філософія, яка базувалася на чистому спогляданні, одразу ж отримувала звинувачення в соліпсизмі чи містицизмі.

Чи не є це питанням просто неправильних критеріїв до філософії? Можливо, філософування не можна зводити до раціонального мислення, адже проблеми наук і філософії різняться? Філософське мислення є раціонально невисловлюваним.

Полані у своїй роботі [Polanyi 1962, p. 4] наводить досить-таки елементарні приклади того знання, яке неможливо артикулювати

логічним чином. Це знання-вміння. Наприклад, уміння плавати чи їздити на велосипеді. Людина знає, як це робити, проте пояснити, як вона утримує баланс чи не тоне, вона не може. Полані пише: якщо в процесі використання вміння ми намагаємося концентруватися на кожній окремій його складовій, щоб згодом це логічно описати, – ми втрачаємо вміння, бо губиться фокус на цілому. Те, що написано логічно і послідовно, ніколи не буде тим, що є частиною досвіду кожного окремого індивіда, який практикує певну техніку.

В одній зі своїх лекцій Гайдеггер скаже, що якщо мати хоче навчити дитину бути слухняною, вона навряд чи буде надавати їй для цього дефініцію слухняності [Heidegger 1984, s. 36]. Дефініція «вбиває» й обмежує мислення, забирає в нього його життєвість і своєчасність. Вона є завжди зовнішньою по відношенню до того, кому вона мала б слугувати дороговказом в набутті певного досвіду. Тому дитина може стати слухняною, лише коли на власному досвіді переживе усе те, що було описано, і те, що неможливо було виразити в дефініції.

Звичайно, мова є умовою нашого досвіду. Проте це не мова логіки і готових філософських конструктів. Гайдеггер пише про мислення, як таке, що неможливо логічно описати й визначити. Воно передує будь-якій філософії, створює нові прогалини в знанні, не послуговуючись заданою сіткою людських знань про суще. Це не свавілля скепсису і сумніву до всього заздалегідь відомого. У ньому самозрозуміле стає незрозумілим, самоочевидне постає як неочевидне. Це такий досвід, який виникає в праці над собою, тому його й неможливо чітко визначити, описати і навчити йому інших через книжки.

Мислення не раціональне, воно більш ґрунтовне і засадниче. «Das Denken ist auf dem Abstieg in die Armut seines vorläufigen Wesens. Das Denken sammelt die Sprache in das einfache Sagen» (Мислення сходить до бідності власної попередньої сутності. Мислення збирає мову в просте вимовлення/висловлення – пер. мій, К. Д.) [Heidegger 1947, s. 55]. Воно просте, отже категоріально, логічно не висловлюване. Це досвідне вміння, уміння подиву, яке набувається в особистій праці, а не через пояснення ззовні. Отже, філософія не має тяжіти до науки, вона має вчити мислити, щоб згодом кожен міг відкривати ці прості підстави, на які зрештою і надбудовується раціональне обґрунтування.

Література:

1) Biemel W. Heidegger / Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, Juni 1973.

2) Fink E. Studien zur Phänomenologie. 1930–1939. Den Haag: Martinus Nijho, 1966. – S. 179–223.

3) Heidegger M. Brief über den Humanismus / Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1947.

4) Heidegger M. GA Band 50 1.Nietzsches Metaphysik 2.Einleitung In Die Philosophie Denken und Dichten / Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1990.

5) Heidegger M. Was heisst denken? / Von Martin Heidegger. – 4, durchges. Aufl. – Tübingen: Niemeyer, 1984.

6) Mai H. Das Reich des Ungesprochenen [Електронний ресурс] / Helmut Mai // Information Philosophie. – 2016. – Режим доступу: http://www.information-philosophie.de/?a=1&t=8394&n=2&y=5&c=29.

7) Plato. Complete works; Hackett Publishing Company, 1997.

8) Polanyi M. Tacit Knowing: Its Bearing on Some Problems of Philosophy // Reviews of Modern Physics. – 34 (4). – Oct. 1962. – P. 601–616.

Сугестія тексту як механізм бібліотерапевтичного впливу

Іванна Дмитрук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ)

З часів минулого століття бібліотерапія набула досить широкого поширення серед психотерапевтів світу. Її визначають як «використання обраних матеріалів для читання в якості терапевтичного додатку в медицині і психіатрії; керівництво у вирішенні особистих проблем шляхом спрямованого читання» [McCulliss 2012, c. 25].

Терапевтичний вплив читання виявляється в тому, що ті чи інші сприйняття, пов'язані з ними почуття, потяги, бажання, думки, засвоєні за допомогою книги, заповнюють нестачу власних образів і уявлень, замінюють хворобливі думки і почуття або направляють